

Thema: de tijd de oorlog de barmhartigheid

Overweging 19 oktober 2014 – Jan Andreae

“...We lazzen over de profheet Jona, die we kennen uit de Bijbel en ook uit de Koran (...)

Jona vindt dat God ook woedend moet worden.

God doet dat niet.

In de dynamiek tussen Jona en God wordt er één les geleerd: Barmhartigheid ...”

Eerste lezing – uit het werk van Eddy Hillesum

Tweede lezing – Het boek Jona

Welkom en inleiding

Welkom hier in dit Godshuis. Op deze prachtige herfstzondag in oktober.

Welkom trouwe wekelijkse bezoeker, welkom van zo nu en dan en welkom als je hier voor het eerst bent.

Dit huis is een huis waar de deur openstaat. De Duif is een gemeenschap van zoekende mensen, van mensen die hun leven, de wereld om hen heen verbinden met zin- en betekenisgeving.

Deze bijeenkomsten, deze diensten noemen wij vieringen, simpelweg omdat het leven altijd gevierd mag worden. Frère Roger van Taizé schreef ooit: Mijn moeder had altijd verse bloemen op te tafel, altijd ...

We staan vandaag stil bij de grote brandhaarden in de wereld die ook voelbaar zijn in onze eigen straten, onze eigen stad met haar 180 nationaliteiten.

Het was een verdrietige en onrustige zomer in Amsterdam. Door de aanslag op de MH17.

Door de oploeiende oorlog tussen Israël en de Palestina. Door de gruweldaden van IS. Amsterdamse Nigerianen, Chinezen, Egyptenaren, Ethiopiërs, Syriërs, Palestijnen en Koerden gingen de straat op, allemaal voor het volk waar ze zich mee verbonden voelen.

Het centrale thema in deze viering is hoe we kunnen voorkomen dat we ontsporen in onverzoenlijkheid, discriminatie en haat. Te beginnen bij het gegeven dat we zelf niet onverdraagzaam worden.

Wat is ons morele kompas en hoe verhouden we ons tot andere morele kompassen. Alles begint door met elkaar in gesprek te gaan, luisteren en proberen te begrijpen.

Die vraag en die bezinning staat centraal het komende uur. Ter voorbereiding op dit uur hadden we afgelopen maandag een ontroerend gesprek met mensen uit de gemeenschap. Deze uren worden door veel mensen gedragen. Als altijd het fonkelende Duifkoor met haar gepassioneerde dirigent. Onze Russische pianiste. De onzichtbare handen voor stoelen, kaarsen, kleden, koffie en thee.

Ik wordt bijgestaan door Rory Ronde die lector wil zijn in deze viering. Mijn verre, nabije zwarte vriend.

Met zijn wortels in Suriname en Curaçao staat zijn leven in het teken van muziek maken. Van hem zijn de woorden: Alles begint en eindigt met liefde.

En het kan niet vaak genoeg gezegd worden: Het is belangrijk dat jij er bent. Wie je ook bent en waar je ook vandaan komt. Of je hier bent met vreugde of met verdriet, met vrienden of je geliefde doden.

Het maakt niet uit. We zijn hier om elkaars harten te verwarmen, om uiting te geven aan waar wij van dromen.

Waarvoor er een beweging mag komen, mag ontstaan die gaat stromen.

Een beweging die nooit en door niemand zich inperken laat.

We wensen je een inspirerend, verdraagzaam en zacht uur.

Mag ik je uitnodigen om te gaan staan voor het openingslied.

Lied: Dit huis is een huis   *Anneke Meiners/ Mariëtte Harinck*

Gebod om vergeving

Laten we stil zijn en stil worden

Zodat we aan kunnen komen bij onszelf

Zodat we aan kunnen komen bij de ander

(stilte laten vallen)

Laat ons ontwaken tot ons ware Zelf

Mensen worden, vol van mededogen

Er zijn woorden waar we ons aan vast kunnen houden in donkere uren

Woorden die eeuwig zijn

Die als we ze verstaan, onze fundamentele eenzaamheid opheffen

Mogen wij ons in het komende uur gedragen en verstaan weten

Lied: Dit ene weten wij   *H. Roland Holst/ Tom Löwenthal*

1^e lezing uit het werk van Eddy Hillesum

“Het is soms nauwelijks te verwerken en te bevatten, God, wat jouw evenbeelden op deze aarde elkaar allemaal aandoen in deze losgebroken tijden.

Maar daarvoor sluit ik me niet op in mijn kamer, God, ik blijf alles onder ogen zien en wil voor niets weglopen en van de ergste misdaden tracht ik iets te begrijpen en te doorgronden.

En ik probeer altijd weer de naakte kleine mens op te sporen, die dikwijls niet terug te vinden is midden in de monstrueuze ruïnes van zijn zinloze daden ...

Ik zit oog in oog met jouw wereld, God, en ik ontvlucht de werkelijkheid niet ... en ik blijf je schepping prijzen, ondanks alles.”

2^e lezing – Het boek Jona

Het boek Jona (Jon), geschreven rond 400 v.Chr., is geen verzameling profetenwoorden, maar een 'novelle' over iemand. Men kan twifelen over de echtheid van dit verhaal, maar uiteindelijk is dat niet waar het om draait. Ook verzonden en symbolische verhalen kunnen grote waarheden en een rijke boodschap verkondigen.

God draagt Jona op naar de verdorven stad Nineve te gaan. Nineve geldt hier als symbool voor het buitenland, voor de vreemde wereld van de heidenen, waar men God niet kent. Jona weigert de opdracht die de Heer hem gegeven heeft echter en gaat niet naar Nineve. Hij vertrekt zelfs in de tegenovergestelde richting. Hij scheept zich in voor Tarsis, richting west, de richting van de nacht en van de dood.

Hij begeeft zich op het schip en daalt af in het ruim. Zo diep mogelijk. Daar valt hij in een diepe slaap. God ontketent hierop een hevige storm.

De matrozen trachten door het lot te achterhalen bij wie de schuld ligt.

Het lot valt op Jona. Jona geeft toe dat hij op de vlucht is voor God en op eigen verzoek wordt hij overboord geworpen.

Eenmaal in het water, slokt een gigantische vis hem compleet op en in de buik van deze immense vis waant Jona zich in de onderwereld. Hij ziet er de dood voor ogen en dit leidt tot een ommekeer, tot berouw. Hij roept God om hulp en bidt om bevrijding in de vorm een prachtige psalm.

God verhoort zijn gebeden want na drie dagen spuwt de vis Jona op het droge. Zo staat hij na zijn mislukte vluchtpoging opnieuw aan het vertrekpunt.

Voor de tweede maal wordt Jona naar Nineve gezonden. Nu vlucht hij niet, hij gaat. Als het dan toch niet anders kan, zal hij die verdorven inwoners van Nineve eens duchtig de les lezen: 'Veertig dagen nog, en Nineve wordt met de grond gelijk gemaakt!'

Na deze donderpreek gaat Jona buiten de stad zitten afwachten wat er met Nineve zal gebeuren. Hij wil zien hoe God de stad straft. God is zo goed om voor Jona een schaduwrijke ricinusboom te laten opschieten om hem behoeden voor een zonnesteek. Vanuit de schaduw kan Jona zien hoe Nineve ten onder zal gaan.

Er verstrijken veertig dagen maar er gebeurt helemaal niets. Integendeel. De bewoners doen boete, zij roepen een vasten uit en bekeren zich. Het gevolg is dat God spijt krijgt van zijn plan om Nineve te gronde te richten. Hij brengt zijn plan niet ten uitvoer. Dit maakt Jona kwaad en nijdig. Hij bidt: 'Ach GOD, heb ik het niet gezegd, toen ik nog in mijn land was! Daarom heb ik het willen voorkomen door naar Tarsis te vluchten! Ik wist immers, dat U een genadige en barmhartige God bent, toegevend en rijk aan liefde, U hebt altijd berouw over onheil'.

Dan is het de beurt aan God om Jona de les te lezen. De auteur van deze Bijbelse tekst vertelt dit met veel humor. God laat de ricinusboom, die Jona schaduw bezorgt, na één nacht

verdorren ... hij laat ook de zon harder schijnen dan ooit.

Dat maakt Jona kwaad, erg kwaad.

Dan spreekt God: 'U bent begaan met die ricinusboom, waarvoor u niets hebt gedaan en die u niet hebt opgekweekt ... Zou Ik dan niet begaan zijn met Nineve, de grote stad, waar zoveel mensen wonen?'. Op deze vraag volgt geen antwoord. Het blijft een open vraag.

Via Jona wordt de vraag gericht aan de lezers, dus aan ieder van ons. Het boek Jona leert ons allereerst dat wij God niet kunnen ontvluchten. Verder dat God oneindig goed en barmhartig is: Hij heeft medelijden met Jona als die hier kwaad om wordt. Op de derde plaats, en vooral, leert deze novelle ons dat Gods liefde alle mensen zonder onderscheid omvat; zij roept op tot openheid, verdraagzaamheid en vergeving. Ten slotte waarschuwt zij ons voor hoogmoed en zelfoverschatting: anderen zijn vaak beter dan wij denken, ja beter dan wijzelf.

Aldus het boek Jona.

Lied – Als op de dag van de oogst naar Jesaja 9,1-5 H.Oosterhuis / A.Oomen

Overweging

BARMHARTIGHEID

Ze schreef: Wij schrijven er niet vaak over, zij van vluchtelingenwerk en andere organisaties ook niet. Ook wij zitten in de zon, vieren verjaardagen, genieten van Bach, maken een goede maaltijd, vieren onze verjaardag.

Maar soms.

Op kantoor vrijdagmiddag, twee deadlines voor aanvragen voor prachtig inspirerende en mooie projecten voor mensen die hier verblijven, mensen die gevlucht zijn. We halen het. De telefoon gaat, een huilende gebroken stem, bang. Een slimme, dierbare jongen, uitgeprocedeerd, al even, studierend, overlevend, een mooi sterk mens, opgepakt in een geblindeerd busje naar de cel gebracht, om uitgezet te worden.

We typen nog twee zinnen en dan gaan we bellen, wie we kennen, advocaat, vrienden, relaties.

Fijn, zijn advocaat vecht voor hem en is bij hem. We maken onze aanvraag af, gaan naar ons feestje, eten koken, weekend. Maar ergens in mij, is zijn gezicht, wil ik bij hem zijn, roepen, we zijn er ... de angst verdrijven. Dat ik dan niet kan is vreselijk verdrietig.

Dat schreef ze op Facebook, mijn vriendin Fronnie.

Waar is barmhartigheid?

Drie weken geleden was ik in Gaza. Het was veel erger dan ik begrepen had vanuit de media. Ik zag gebombardeerde huizen. 60.000 Mensen hebben het dak boven hun hoofd verloren. Ze wonen nu in scholen. Scholen die maximaal 600 kinderen kunnen herbergen maken nu plaats voor 4000 personen. De vrouwen en de kinderen slapen binnen en de mannen slapen buiten. Er zijn geen douches en te weinig toiletten. Er zijn huidziekten en iedereen heeft schurft. Waar is barmhartigheid?

Gerimpelde meneer

En dan was er die prachtige oude gerimpelde meneer van 84 jaar oud. Hij woonde met zijn vrouw, kinderen en kleinkinderen – 48 in totaal – in een flat van zes verdiepingen die ze zelf gebouwd hadden: zijn levenswerk.

Tijdens de 51 dagen durende oorlog wilde hij toch alleen naar de moskee om te bidden. Toen hij terug kwam was het huis met alle familieleden gebombardeerd.

Hij is vastbesloten om in zijn ruïne te blijven wonen. Ik raakte hem zachtjes aan. En zoals zoveel mensen die getraumatiseerd zijn was ook hij doodmoe.

Hij legde zijn oude hoofd tegen mijn schouders en viel in slaap. De tranen over zijn wangen. Ik dacht: Ik ga pas weer weg als je wakker wordt. En waar is barmhartigheid?

Feeda

Ik sprak met Feeda, ze is nu 25. Ik ken haar vanaf haar 13^e. Ze is woedend. Ze kijkt me recht in de ogen en zegt: Jan, ik hoor te trouwen en kinderen te krijgen.

Ik doe het niet. Ik wil geen man, ik wil geen kinderen en ik wil geen God. Het enige wat ik wil is 24 uur per dag elektriciteit. Dat is alles wat ik wil, meer niet.

Ik zeg tegen haar: Ik hoor je. Ze schreeuwt: Wat heb ik aan je horen, wat heb ik aan je begrip, mensenrechten is een arrogant westers begrip. Ze valt in mijn armen en ik zeg: Ik laat je los als je uitgehuild bent.

Yonathan

Op weg terug naar Nederland heb ik nog een ontmoeting met mijn Israëlische vriend Yonathan, directeur van Amnesty International. Ik vertel hem het verhaal over Feeda, hij moet huilen.

Hij vraagt me of hij iets kan doen als ik hem vertel dat we binnenkort terug gaan naar Gaza om een documentaire te maken over barmhartigheid, over het lijden, over de schending van mensenrechten, over 60.000 mensen die geen huis meer hebben en dat voorlopig ook niet krijgen, en over zes weken is het winter.

Ik zei hem: ik weet het niet, ik weet niet wat je kan doen. Ik zoek naar barmhartigheid. Hij zei: Mijn land is schuldig, maar vergeet niet: wij hebben een afschuwelijke zomer gehad.

Ik hield zijn hand vast en dacht: Mijn God, wat staat ons te doen.

Joep en Jacqueline

Woensdagavond 16 juli zette ik mijn familie op het vliegtuig; de MH 16, op weg naar Australië via Kuala Lumpur. De volgende middag kreeg ik een sms: Wij leven nog. Ik vond dat een raar bericht. Dus ik sms-te terug: Fijn!

Een uur later begreep ik het. De vlucht daarna, de MH 17 was neergeschoten boven de Oekraïne. We verloren vijf nabije collega's. Afgelopen dinsdag hadden we de grote memorial in het AMC van Joep Lange en zijn vriendin Jacqueline.

Diezelfde avond, de 17e juli begon de grondoorlog in Gaza die 51 dagen geduurd heeft. Ik huilde in die dagen, in de ochtend, in de middag en in de avond en vroeg steeds: waar is ze ... die barmhartigheid.

Gaza, de kleine hel op deze grote oude aarde. Een openlucht gevangenis met bijna twee miljoen mensen in een gebied iets groter dan Texel.

En door de jaren heen – als ik met de vraag van barmhartigheid worstelde – namen mijn Palestijnse vrienden me mee naar de zee. En dan vertelden ze me: Als we het niet meer zien zitten, als we het niet meer weten, als we denken dat we het niet meer uithouden dan praten we met de zee, dan roepen we naar de zee. En soms, schreeuwen we naar de zee.

En zo heb ik met mijn Palestijnse vrienden uren stil naar de zee gekeken, terwijl we shisha rookten. Maar deze keer vertelden ze me voor het eerst dat ze geen toekomst meer zien, geen hoop meer hebben en niet meer kunnen denken.

Tijdelijk huisverbod

Gaza is daar, maar Gaza is ook om de hoek. Er gaan wereldwijd meer mensen dood aan huiselijk geweld dan aan oorlog.

De barmhartigheid dichterbij huis. Wat waren we trots toen op 1 januari 2009 de Wet Tijdelijk Huisverbod in werking trad. Twintig jaar lang hebben heel veel mensen gewerkt en gelobbyd om op te treden tegen de oorlog in huis.

De cijfers liegen er niet om. In Nederland heeft 40% van de bevolking ooit te maken gehad met huiselijk geweld. Bijna 200.000 mensen zijn jaarlijks in Nederland slachtoffer.

Er is nauwelijks berichtgeving. In 58% van de gevallen van huiselijk geweld is er sprake van een gezinsverband, waarbij vooral jonge kinderen getuige zijn van geweld.

In Nederland worden per jaar 120.000 kinderen mishandeld, dat is er één per klas.

In ons land sterft iedere week een kind ten gevolge van kindermishandeling.

In ons land doet ieder half uur een scholier een poging tot zelfdoding.

Actie, dingen doen

Hoe moeten wij ons vandaag de dag wapenen met barmhartigheid en vrede en ons verhouden tot de brandhaarden van de wereld. Hoe moeten wij ons wapenen met vrede. Want het komt niet vanzelf. Het komt niet alleen als we bidden en knielen. Het komt niet door kerk-, moskee- of synagoge-bezoek.

Voor barmhartigheid en vrede moet je in actie komen, moet je dingen gaan doen, moet je durven.

En wat je moet doen, daar moet ieder voor zichzelf over nadenken.

Er is een lied waarin wordt gezongen: “Als wij niets doen, wie dan?”

Aan het begin van de tweede wereldoorlog telde deze stad 80.000 joden. Daarvan zijn er 60.000 vermoord. Bijna nergens zijn procentueel zoveel joden weggevoerd als in Nederland en Amsterdam.

Amsterdam was tegelijkertijd de plaats waar het enige massale en openlijke protest in heel bezet Europa tegen de Jodenvervolging heeft plaatsgevonden: de Februaristaking van 1941. Aan deze staking dankt de stad het devies: Heldhaftig, Vastberaden en Barmhartig.

Waarden

Barmhartigheid: We leven met verschillende morele kompassen, in een wereld vol brandhaarden. Brandhaarden die allemaal in onze eigen samenleving tot uiting komen. Er zijn veel nieuwe activisten die opstaan en vechten tegen haat en onverzoenlijkheid. Ze zijn hier deze ochtend in deze kerk.

Maar strijden tegen onverdraagzaamheid kan alleen als je zelf niet onverdraagzaam wordt. Abel Herzberg zei het zo: Haat en onverzoenlijkheid zijn voor ons geen bruikbare wapens. Want hoe sterk wij ook haten, de vijand haat sterker. En hoe onverzoenlijk wij ook zijn, als het op driftmatig leven aan komt zijn wij verloren. Want dat kent hij beter als wij.

Het gaat om waarden, die waarden waarin wij de sterkere zijn, en die iets te maken hebben met onze traditie. Als wij kunnen overwinnen dan alleen daarmee. En als wij daarmee niet kunnen overwinnen, dan zullen wij ons tenminste niet hoeven te schamen voor onszelf.

Als conflicten ooit worden opgelost, als brandhaarden mogen verdwijnen, dan is dat hoogstwaarschijnlijk door te beginnen met begrip voor elkaars leed.

Zonder dat leed te vergelijken, zonder leed weg te strepen, ook niet tegen elkaars leed. We zullen elkaars morele kompas moeten leren kennen en erkennen dat dat kompas vaak voortkomt uit lijden. En er is geen ‘patent’ in de wereld van het lijden.

Daarbij gaat het niet om de laatste, maar altijd om de eerste stap.

De vraag die ik aan je voorleg: Weet jij waar je eigen morele kompas vandaan komt, en ...

Ben je in vrede, met jezelf met je familie, je vrienden?

Ben je in vrede met je leven en met je geschiedenis?

Ben je in vrede met de toekomst?

Ben je op sommige van die terreinen of gebieden niet in vrede, denk dan: Wat zou ik moeten doen? Wat zou ik moeten laten. Waar moet ik nog mijn excuses voor aanbieden, waar moet ik iets zeggen, waar moet ik mijn hoofd buigen en zeggen: Niet mijn wil geschiede ...

Welke actie zou ik kunnen doen of nemen zodat er steeds opnieuw en steeds opnieuw de weg naar vreedzaamheid wordt geopend.

Kleine manieren

Onder vrede en barmhartigheid en compassie versta ik: De duizend kleine manieren van vriendelijkheid en vriendschap, van tact en geduld, van eerbied en mededogen, van lange trouw en spontaniteit.

Ik versta onder vrede, barmhartigheid en compassie, de kracht van mensen, de wijsheid van mensen, de fantasie van mensen en ook de volharding waarmee we de aarde steeds opnieuw opbouwen, tegen alle afbraak in.

Het feit dat jij vanochtend gekomen bent, dat je hier bent, jij daar op die stoel. Jij bent het teken van dit alles.

Jij bent het goede, jij bent wat zingt, jij brengt mij in vervoering, jij troost en bezint.

Door jouw goedheid draag je bij!

Utopisch naïef

Mensen zeggen wel eens tegen mij: Hoe kan je in vrede, barmhartigheid en compassie blijven geloven als je op al die plekken van wanhoop komt. Ik heb geleerd: Wapenen is blijven hopen, soms tegen beter weten in.

Mensen noemen mij soms utopisch naïef als ik spreek over een nieuwe wereld. Dat klopt, ik ben van die utopie.

Het is juist omdat ik zoveel geweld en oorlog heb gezien, heb meegemaakt, heb gevoeld, heb geroken. Het is juist omdat ik zelf een aantal jaren geleden bijna ben omgekomen in een vuurgevecht op de grens tussen Israël en Palestina.

Het is juist daarom dat ik geloof in een nieuwe wereld, in navolging van de Bijbelse profeten, waarin geen mens meer vernederd, achtervolgd, verlaten en mishandeld zal worden.

Jona

We lezen over de profeet Jona, die we kennen uit de Bijbel en ook uit de Koran. Zijn opdracht is om te profeteren tegen onrecht, maar hij vlucht.

Toch pakt hij de opdracht weer op, maar dan in plaats van zich tegen het onrecht te keren, wordt hij woedend op het onrecht, gaat op een berg zitten en wacht tot de mensen gestraft worden.

Jona vindt dat God ook woedend moet worden.

God doet dat niet.

In de dynamiek tussen Jona en God wordt er één les geleerd: Barmhartigheid

Morgen gaan we naar Gaza.

Het uitspreken van deze woorden geeft kracht voor de reis.

Ik wens je vrede, vreedzaamheid, compassie en barmhartigheid in jezelf en buiten je.

Wees stil en kom in actie.

Kome wat komt!

Pianomuziek: Methamorphosis II van Philip Glass

Geloofsbelijdenis

God, in de leegte zocht ik je
en ik heb je niet gevonden.
In de drukte heb ik je gezocht
en ook daar was je niet.
Toen keek ik in mijzelf,
daar zat je al te wachten
en alles was in jou
dus alles was in mij.
Je bent er!
Dat geloof ik.

Intenties die werden opgeschreven in 'het groene boek', dat voor het begin van de viering bij de entree klaar ligt.

Tafelgebed Tot Zegen   *Huub Oosterhuis/Tom Löwenthal*

Deze bijeenkomst zij ons tot zegen

Dit komen tezamen van mensen, gezichten en zielen
van hier en overal, aarde en hemel,
deze seconde der uren, der eeuwen,
zij ons tot zegen.

Moge de donkere nacht onze dagen behoeden,
deze nieuwe dag ons zuiveren, sterken,
dat onze boeien geslaakt,
onze honger gestild,
dat niet de dood op ons valt.
Moge het licht van de morgen
over ons opgaan, nieuw alle dagen.

Moge de kracht in ons varen
van Jezus uw dienstknecht uw kind.
Dat ons voor ogen staat hij door u geroepen,
bestemd en beziel om in ons midden,
eens en voorgoed,
te zijn uw woord uw voorbeeldmens,
aldoende liefde, recht –
brood uit de hemel, water uit de rots,
wijnstok wereldwijd vertakt –

Dat waar wij gaan zijn geest ons overschaduwet,
liefde sterker dan de dood.

Die mens gedenken wij
als een van ons, als een met u.
Moge het delen van dit brood en deze beker
ons sterken in de hoop
dat hij leven zal in ons
uit kracht van u.

Dat een nieuwe wereld komen zal
waar brood en liefde is genoeg voor allen.
Kom bevrijden wees genadig,

ere zij u in den hoge,
diep in ons midden,
vrede op aarde,
kome wat komt.

Nodiging en breken en delen van brood en wijn

Iedere week vieren wij het breken en delen van brood en wijn.

Wat er ook in de loop van de eeuwen rond dat eenvoudige ritueel gespeculeerd mag zijn, wij proberen het te verstaan en vorm te geven naar zijn oorspronkelijke bedoeling: als teken van bereidheid tot gemeenschap over taalgrenzen en scheidsmuren heen; bereidheid je levenskracht, je tijd, je geld te delen met hen die geen deel van leven hebben; en dat wij ons verplichten aan dat visioen van een wereld waar brood en liefde genoeg is voor allen. Het visioen tot ritueel gelouterd, verdicht tot een gebaar tegen hongersnood, geweld, noodlot - en waarin wij te kennen geven dat wij horen bij dat verhaal over onvoorwaardelijke liefde, het verhaal over Jezus van Nazareth.

Moge het delen
Van dit brood en deze beker
Ons sterken in de hoop
Dat een nieuwe wereld komen zal
Waar brood en recht en liefde is
Genoeg voor allen
Komt dan, want alles staat gereed

Lied: Om vrede   *Huub Oosterhuis/Antoine Oomen*

Onze Vader

Slotlied: Die mij droeg   *Huub Oosterhuis/Tom Löwenthal*

Wegzending en zegenbede

Zegen van onrust

Moge God ons zegenen met onrust,
over gemakkelijke antwoorden,
halve waarheden en oppervlakkige relaties,
zodat er diepgang is in onze harten.

Moge God ons zegenen met boosheid over onrechtvaardigheid,
onderdrukking en de uitbuiting van mensen,
zodat we werken voor rechtvaardigheid, vrijheid en vrede.

Moge God ons zegenen met tranen,
die we plengen voor hen die lijden
door pijn, verstoting, honger en oorlog,
zodat we onze handen zullen uitstrekken tot troost.

En moge God ons zegenen met zoveel dwaasheid
dat we geloven
een verschil te kunnen maken in deze wereld.
Zodat we doen
waarvan anderen zeggen
dat het onmogelijk is.

God zegent je en behoedt je
Zij doet haar aangezicht over je lichten
en zij geeft je vrede
Vandaag en alle dagen